

BİLİŞİM HUKUKU, UNUTULMA HAKKI VE BİLGİ ASİMETRİSİ ÜZERİNE

Şebnem İşür *

Özet

Bu çalışmada, Türkiye’de bilişim hukuku ve onun sunmuş olduğu yasal hakların yanı sıra, gelişen dünya ile birlikte bilişim hukuku düzenlemeleri ve oluşan eksikleri ele alacağız. Değişen teknolojik gelişmelerle birlikte, günümüzde önemli bir yer edinmekte olan dijital dünya ve internet hayatımızın her alanında yer almaktadır. İnternetin ve dijital dünyanın hayatımızdaki önemli var oluşu ile birlikte yaşantımızda da yer alan sorunlar ve haklar oluşmaktadır. Oluşan haklar ve sorunlar bağlamındaki düzenlemeleri kapsayan bilişim hukukunda yer alan unsurlar incelenmektedir. Bilişim hukukunun oluşum süreci, tarihsel gelişmelerini, Türkiye’deki ve dünyadaki bilişim hukukundaki yasal gelişmeler, çalışmamızda incelenmektedir. Oldukça geniş bir bilgi akışı sağlayan bu internet ve sunduğu oluşumların aynı zamanda oluşturduğu bilgi kirliliği ve insan yaşamına etkileri üzerinden haklar irdelenmektedir. Değişen dünya ile birlikte yeni hakların oluşması kaçınılmazdır. Bu çalışmada aynı zamanda, evrensel insan hakları ve özel hayatın dokunulmazlığı, kişisel haklar kavramları ve gereklilikleri vurgulanmaktadır. Bu kavramlar üzerinden ülkemizde de uygulanmakta olan unutulma hakkının hem gerekliliklerini hem de etkilerini bilgi asimetrisi kuramı açısından ele alarak inceleyeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Bilişim Hukuku, Vatandaşlık Hakkı, Özel Hayatın Dokunulmazlığı, Bilgi Asimetrisi, Unutulma Hakkı, Üçüncü Kuşak Haklar

* Sorumlu Yazar: Doktora Öğrencisi, Hacı Bayram Veli Üniversitesi, sebnem.isur@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-5246-0733

Geliş Tarihi: 13.09.2021 Kabul Tarihi: 03.11.2021 Yayın Tarihi: 24.11.2021

Atıf Bilgisi / Reference Information

İşür, Ş. (2021). *Bilişim Hukuku, Unutulma Hakkı ve Bilgi Asimetrisi Üzerine*, Türkiye Medya Akademisi Dergisi, Cilt:1 Sayı:2, s. 82 -111

ON INFORMATION LAW, RIGHT TO BE FORGOTTEN AND INFORMATION ASYMMETRY

Şebnem İşür *

Abstract

In this study, we will deal with IT law in Turkey and its legal rights, as well as with the developing world, IT law regulations and their deficiencies. With the changing technological developments, the digital world on the internet, which have an important place today, take place in every aspect of our lives. With the important existence of the internet and digital world in our lives, problems and rights in our lives occur. The elements in IT law, which covers the regulations in context of the rights and problems that arise are examined. The formation process of IT law, its historical developments, legal developments in IT law in Turkey and in the world are examined in our study. Rights are scrutinized through the information pollution created by this internet, which provides a wide flow of information and the formations it offers and its effects on human life. With the changing world the formation of new rights is inevitable. This study at the same time, we will examine both requirements and the effects of the right to be forgotten, which is being implemented in our country through universal human rights and inviolability of private life and personal life in terms of information asymmetry theory.

Keywords: It Law, Rights of Citizenship, Inviolability of Private, Information Asymmetry, Right to Be Forgotten, Third Type Rights.

* Corresponding Author: PhD Student, Hacı Bayram Veli University, sebnem.isur@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-5246-0733

*“Büyük teknolojik değişimin bütün
anlarında insanlar, şirketler ve kurumlar değişimin
derinliğini hisseder, ama çoğu zaman, tamamen
onun etkileri konusunda cehaletleri yüzünden,
değişimin altında kalırlar.”*

Manuel Castells¹

GİRİŞ

Günümüzde gelişen dünya ile birlikte bildiğimiz, yaşadığımız dünyadaki kurallar ve sistem artık geride kaldı. Teknolojik gelişmeler ve ilerleme ile birlikte sadece yaşam standartlarımız değişmedi aynı zamanda geçmişten gelen bildiğimiz, toplumsal değer yargılarımız ve kurallarımızda değişmekte, yerine yeni kurallar ve yargılar, değerler oluşmaktadır. Bu yeni kurallara uygun, yargı sistemlerine sahip olmayı bekleyen, kültürel çeşitlenmelerin oluşturduğu ama aynı zamanda mono kültürel bir yapıya da sahip olan farklı kozmopolit toplumlardan oluşan devletlerin yargı erklerini ve sistemlerini ona göre düzenlemeleri gerekmektedir.

Dünyada bilimsel devrimlerle birlikte toplumsal düzenler ve sistemlerde değişmekte ve dönüşmektedir. Tıpkı termodinamiğin² ikinci yasasının bulunmasıyla, buhar makinelerinin keşfi, sanayi devriminin başlaması ve bununla birlikte tüm dünyada yeni bir ekonomik ve toplumsal sistemin oluşması, toplumda yeni oluşturulan değerler, talepler, yasalar ve haklar oluşmaktadır. Sanayi devrimi öncesinde sosyal güvenlik sistemi, yıllık izin ve tatil hakkı, işçi hakları gibi haklardan söz edilemezdi. Olgular, talepleri, talepler de zamanla hakları doğurmaktadır. Fransız devrimi ile oluşan, insan hakları, ahlaki haklar grubunda yer almaktadır. İnsan hakları, “kanuni haklar” ve “pozitif” haklardan ayrı niteliklere sahiptir. Ayrıca insan hakları, “pozitif hukuk” tan bağımsız bir haktır. Bir hakkın insan hakkı kabul edilebilmesini sağlayan, hakkın kesinlikle hukuksal düzenlemeye konu olması gerekmektedir. Ancak devletin görevi

¹ Manuel Castells: Sosyolog, 79 dan beri Berkley üniversitesi profesörü, UNESCO, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID), Avrupa Komisyonu (EC), Şili (Allende yönetimi), Meksika, Fransa, Ekvator, Rusya, Brezilya, Portekiz, İspanya ve Güney Afrika hükümetlerine danışmanlık yapmıştır.

² 1824 yılında Fransız bilim adamı Sadi Carnot tarafından yazılmıştır.

vatandaşlarının huzurunu, güvenliğini ve refahını sağlamaktır. Eğer devletler yasal yollarla vatandaşlarının güvenliğini sağlayamazlarsa ciddi bir ekonomik bunalım, toplumsal illegalleşme, isyan ve çatışmaya neden olurlar.

Gelişen teknolojinin ve dijitalleşmenin hayatımızdaki entegrasyonu ile birlikte hem toplumsal hem de bireysel anlamda ciddi uyum sorunları ve değişkenlikler yaşamaktayız. Bu sorunlarla birlikte yeni suç unsurları oluşmaktadır. Olgu ile birlikte taleplerin oluşması gibi yeni oluşan suçlar, bu suçları önlemek ve ceza-i müeyyidelerini oluşturmak, yasal düzenlemeler gerektirmektedir. Bu düzenlemeler esnasında her yeni oluşumda olduğu gibi taraflar arası eşitlik karinesi gibi unsurlar kimi zaman göz ardı edilebilmekte ve eksiklikler oluşabilmektedir.

Bilişim hukukundaki düzenlemeler ve eksiklikler yeni oluşan dünyada sadece yaşam koşullarımızı değiştirmekte kalmamakta aynı zamanda toplumu ve bireyi multi-disipliner anlamda etkilemekte ve dönüştürmektedir. Toplumdaki ve bireydeki oluşan bu etkileşim ve dönüşümle birlikte oluşan eksikleri incelerken çoklu bakış açısıyla incelemeler yapılmalıdır. Oluşan sorunlara çözüm arayışları da yine multi-disipliner alanda irdelenmelidir.

1. BİLİŞİM HUKUKU

Günümüzde meydana gelen teknolojik gelişmelerle birlikte, toplum hayatında önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişikliklerle birlikte oluşan aksaklıklar ve dengesizlikler oluşmaktadır. İnsanoğlunun yaşamını sürdürdüğü pek çok alanda, ekonomik ve toplumsal anlamda bilginin elektronik, dijital ve benzeri makinelerle toplanması, depolanması, işlenmesi, korunması ve bunlardan doğan anlaşmazlıkların çözümü ile ilgilenen hukuk dalı bilişim hukukudur.

Bilişim hukuku, ekonomik ve toplumsal alanda, iletişim, bilgi, doküman dağıtımı ve paylaşımının gerçekleşmesi hukuksal anlamları ve sonuçları ile bu ortamda gerçekleşen yasal düzenlemelere aykırı fiillere ilişkin yaptırımların öngörüldüğü mevzuatın (uluslararası antlaşmalar, kanun, yönetmelik vs.) oluşturduğu hukuk kurallarıdır. Bu hukuk alanının merkezi yapısını, internet, elektronik ve dijital alanlar ile bilgi ve iletişim teknolojileriyle ilgili mevzuatlar oluşturmaktadır.

“Bilişim” terimi, Türk Dil Kurumuna göre “insanoğlunun teknik, ekonomik ve toplumsal ortamlardaki iletişiminde kullandığı ve bilimin temeli olan bilginin özellikle elektronik makineler vasıtasıyla düzenli ve akılcı bir biçimde işlenmesi bilimi” olarak tanımlanmıştır. Bilişim terimi “enformatik” terimini de karşılamaktadır, terim genel anlamıyla enformasyonun otomatik olarak aygıtlar vasıtasıyla işlenmesi anlamında dilimizde kullanılmaktadır.

İlerleyen teknolojik gelişmelerle birlikte neden sonuç ilişkisinin bir sonucu olarak bilişim hukuku ortaya çıkmıştır. Bilişim sistemlerinde yapılan hukuki düzenlemeler bu düzenlemeyi gerçekleştiren ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin göstergesi niteliğindedir. Bu göstergenin sonucu olarak, ülkelerin ulusal ekonomilerinin önemini, bilim ve teknoloji ağırlıklı üretim yapma isteklerini, buna göre de hukuk sistemlerini yeniden tasarladıklarını gösterir. Bilişim hukukunda birçok farklı hukuk dalı bulunmakla birlikte, birçok hukuk dalıyla da bağlantılı olarak ilerlemektedir, bu yüzden multi-disipliner bir hukuk dalı olarak kabul edilmektedir. Bilişim hukukunun mevzuatı, birçok kanunla bağlantılı ve dayanak gösterilerek ilerlendiğinden karmaşık bir görüntü oluşmaktadır. Yine bu karmaşıklığa “içerisinde bilişim hukukunu ilgilendiren normlar bulunduran tüzük” ve “içerisinde doğrudan internet ortamını ve bilişim alanını düzenlemeye yönelik normlar bulunduran tüzük” olarak iki başlık altında toplamak mümkündür.³

Ülkemizde 5651 sayılı kanun İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında’dır. 5651 sayılı kanunun birinci maddesinde, bu yasanın amaç ve kapsamı belirlenir. Yasada içerik sağlayıcı, yer sağlayıcı, erişim sağlayıcı ve toplu kullanım sağlayıcıların yükümlülük ve sorumlulukları ile internet ortamında işlenen belirli suçlarla içerik, yer ve erişim sağlayıcıları üzerinden yapılacak mücadeleyle ilgili esas ve usulleri düzenlenmektedir. Yasanın ikinci maddesinde genel olarak tanımlar başlığı ile birlikte bu yasa adı geçen bazı kavramların açıklamaları yer almaktadır.

Ayrıca Evrensel İnsan Hakları kapsamından yola çıkılarak ülkemizde 5369 Sayılı Kanun Evrensel Hizmet Kanunu olarak yer almaktadır. Bu yasa, kamu hizmeti

³ AÖF Bilişim Hukuku, s: (21)

niteliğine sahip olan, fakat işletmecilerin karşılaşmasında mali yetersizliğe sahip olunan evrensel hizmetin sağlanması, elektronik haberleşme sektörü ve yürütülmesi ile söz konusu kanun içerisinde belirlenmiş olan başka alanlarda evrensel hizmet yükümlülüklerine ilişkin usul ve esasları yer almaktadır. “Evrensel Hizmet Kanunu: Telekomünikasyon sektöründe evrensel hizmetin kapsamında tanımlamakta ve toplumun tüm kesimlerinin bilgi toplumundan faydalanmasını belirlemektedir. (25 Haziran 2005)⁴

Ülkemizde, 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu adı altında çıkartılmış olan kanundur. Kanununun 1. maddesinde; yasanın oluşum amacı, elektronik haberleşme sektöründeki düzenlenmesi ve denetlenmesi yoluyla rekabetin etkinliğinin oluşturulması, tüketici haklarının korunması, ülkede elektronik haberleşme hizmetlerinin yaygınlaştırılması, sahip olunan kaynakların etkili, prodüktif kullanılması, iletişim alt yapı ve benzeri alanlardaki teknolojik ilerleme ve yeni yatırımların desteklenmesini içermektedir. Ayrıca kanun bunlara ilişkin usul ve esasları da kapsamaktadır.

1.1. Türkiye’de Bilişim Sistemleri ve İnternet

Son yıllardaki gerçekleşen teknolojik gelişmeler içerisinde dünyamızı ve yaşam tarzımızı köklü anlamda değiştiren bir gelişme olarak, internet gösterilmektedir. İnternet kelimesi, “interconnectednetworks” kelimesinin kısaltması olarak “internet” sözcüğü kullanılmaktadır. İnternet, yaşadığımız dünyada insanların birbirleri ile çeşitlendirilmiş amaç ve istekler doğrultusunda iletişim kurmalarını, birbirleri ile etkileşim içerisinde bulunmalarını ve bilgi aktarımı gerçekleştirmelerini sağlamaktadır. İnternet, aynı zamanda çoklu iletişim ağını da içinde barındırmaktadır. İnternete “ağlar arası ağ”da denilmektedir.

Bilişim ise çok daha farklı bir tanıımı içermektedir, verilerin işlenmesini aynı zamanda “bilgi işlemi” ve bu gerçekleşen bilgi işlemin neticesinin aktarımı olan, “veri iletişimi” kavramını ifade etmektedir. Teknik olarak her bilgisayar bir bilişim sistemi olarak kabul edilmektedir, ancak her bilişim sistemi bilgisayar olarak kabul

⁴ Prof.Dr. B. Zakir Avşar- Prof. Dr. Gürsel Öngören, Bilişim Hukuku, s: (64)

edilememektedir. Bu oluşan ayrımla birlikte bilişim sisteminin zihinsel anlamda somutlaşması ve işlevi daha bariz bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

İnternette gerçekleşen hukuka aykırı durumlarda sorumluların bulunmasında ve suçluların yakalanmasında genellikle kullanılan yöntem IP numarasının saptanmasıdır. Türkiye’de 12 Nisan 1993’de Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) nde ilk kez internet bağlantısı gerçekleştirilmiştir. Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) destekli bir projede ile bu internet bağlantısı sağlanmıştır. Türkiye’de Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı internetin yönetiminde yetkili ve sorumludur. 5809 sayılı kanunda Madde 5, açıkça bakanlığın elektronik haberleşme sektörüyle alakalı yetki ve sorumluluklarını belirlemiştir.

İnternet sùjeleri aslında, içerik sağlayıcılar, yer sağlayıcılar ve erişim sağlayıcılarıdır. Bu internet sùjelerinin belirli sorumlulukları bulunmaktadır, bunlar yasal yollarla belirlenmiş ve cezai yaptırımları da içerisinde barındırmaktadır. İnternet kullanıcıları tarafından söz konusu internet içeriğini düzenleyen, bilgiyi düzenleyen, veriyi bizzat üreten internet sùjesine de içerik sağlayıcı denir. İçerik sağlayıcısı, 5651 sayılı Kanun’un 2. Maddesinde net olarak tanımlanmaktadır, internet kullanıcılarına her türlü bilgiyi, veriyi üretenler, değiştirenler ve sağlayan gerçek veya tüzel kişiler olarak belirlenmiştir. Aynı zamanda da içerik sağlayıcılarının yükümlülükleri söz konusu Kanun’un 4. maddesinde ayrıntılı olarak belirtilmiştir.

Bilişim suçlarının ilk ortaya çıktığı dönemlerde, çok daha az suçlayıcı unsur yer almakta iken örneğin, bu suçlarda kullanılan unsurlar yazılım, donanım ve bilgisayar ağları suçlayıcı unsur olarak kabul edilirdi. Günümüzde ise, bu suç unsurlarının içerisine sosyal medya ve internet tabanlı bilişim hizmetleri eklenmiştir. Bugün için internet bilgi hazneleri, bloglar, mikro bloglar (Twitter) büyük bir bilgi kaynağı aynı zamanda suç unsuru özelliğini elinde bulundurmaktadır, içerik toplulukları olarak (Youtube), sosyal medya siteleri, sanal oyunlar ve sanal sosyal dünyalar bilinen en yaygın sosyal medya türleri olarak yer almaktadırlar.

Yalnızca bilişim ortamında gerçekleştirilebilen, internet ve bilgisayara ait suçlar kısaca bilişim suçu olarak kabul edilir. Diğer yandan geniş perspektifteki bilişim suçları, bilişim sistemlerinin kullanılması ile bilişim sistemlerinin işleyişinden faydalanılarak

işlenen geleneksel suçları oluşturmaktadır. Bu suçlar, yaşadığımız dünyada uzun zamandır var olan suçlardır ve artık bilişim ortamında da işlenmektedirler örneğin; hakaret ve taciz, tehdit ve şantaj, dikizcilik, dolandırıcılık, terörizm gösterilebilir.

Bilişim suçları, içerisinde kısıtlı bir perspektifte tanımlanan bilişim suçları, “yıkıcı yazılım” olarak isimlendirilen tekniklerle gerçekleşmektedir. Bu suçlara, teknik ve yazılımlara zamanla yenileri eklenmekle birlikte, günümüzde sık rastlanan suçlardan bazıları şunlardır, sistem güvenliğinin kırılıp içeri girilmesi ile gerçekleştirilen suçlara(hacking); yararlı bir yazılımın içine küçük zararlı yazılımlar yerleştirilmesiyle var olan bilişim sisteminin içine girilmesi (Truva atı/Trojenhorse); çok fazla kaynaktan (banka hesaplarından)küçük miktarlarda (örneğin kuruş gibi küçük dikkate alınmayacak para birimleri alınarak), toplamda ise büyük miktarda haksız kazanç sağlanması (salam tekniği); bilişim sisteminin içindeki işlemciye aralıksız olarak anlamsız ve gereksiz direktifler vererek bilişim sisteminin çökmesinin sağlanması (tavşanlar/rabbits); sistemin güvenlik amacıyla geçici bir süre kapatılmasından sonra sistemde var olan şifrelerin ve bazı önemli ve özel bilgilerin çalınması gibi (bukalemunlar/chameleon); sistemi çökertmek amacıyla tasarlanan virüsler; DoS ve DDoS saldırıları ile hedef alınan bilgisayarın hizmet veremez ve çalışamaz hale getirilmesi; phishing denilen uygulamalarla insanların banka ve kredi kartı numara ve şifrelerinin çalınması gibi insanların bilgi ve paralarının çalınması kötü niyetlerle ele geçirilmesi gibi bir çok suç internet yolu ile işlenmektedir.

Geçmişe yönelik araştırmalar ışığında bilinen ilk bilişim suçu Amerika Birleşik Devletleri’nde gerçekleşmiştir. 18.10.1966 tarihinde “bilgisayar uzmanı banka hesabında değiştirmeler yapmakla suçlanıyor” başlığı ile Minneapolis Tribune’de yer almaktadır. Günümüzde kolaylıkla çözülecek bu olayda banka görevlileri ve yerel polis yetersiz kaldığı için, olayın çözümü için FBI görevlendirilmiştir.

Adli bilişim kavramı ise yakın zamanda oldukça önemli bir hukuki kavram olarak yer almaktadır. Bu kavram, bilişim sistemlerinin bir suçu gerçekleştirmekte uygulanıp uygulanmadığını saptamak amacıyla yapılan çalışmaların tümünü kapsamaktadır. Kavramın günümüzde sıklıkla kullanılmasının ana sebebi ise suç mecralarının artık bilişim üzerinden sıklıkla gerçekleşmesi nedeniyle, bu hukuki kavram kullanılmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti'nde adli destek konusunda ilgili kurum olarak Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü belirlenmiştir. Yetkili makamlar olarak ulusal soruşturma ve kovuşturma makamları bilişim suçları kapsamında yer alan sosyal medyada gerçekleşen suçla ilgili olarak IP bilgisi, trafik verisi ve içeriğe ilişkin bilgilere sahip olmak amacıyla, Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü'ne bildirmelidir. Genel Müdürlük de söz konusu bilgileri ABD'nin adli destek konusunda yetkili makamının aracılığıyla söz konusu sosyal medyanın sahibi olan şirketlerden talep etmelidir; burada ülke olarak ABD'nin yer almasının nedeni, sosyal medya şirketlerinin çoğunun ABD merkezli olmasından dolayıdır. Örneğin intihar girişimi, cinayete teşebbüs etme, kayıp kişinin bulunması veya çocuklara cinsel taciz ve istismar suçlarını Facebook acil durum olarak kabul etmekte ve yardımcı olmaktadır. Yetkili soruşturma makamları istemde bulduklarında IP ve trafik bilgileri yetkili makamlara verilmektedir.

1.2. Bilişim Hukuku ve İnsan Hakları

21. yüzyıl insanlığa, bilişim teknolojileri ve insan hakları bağlamında çeşitli tartışmaları da beraberinde getirmiştir. İlerleyen teknolojinin insan hakları kavramında birçok etkisi bulunmaktadır, bu konu içinde bulunduğumuz zaman diliminde çok tartışılmaktadır. Bireyin sosyal yaşamı; bilgiye ulaşma, eğlence, ekonomik ilişkiler ve insan hayatının neredeyse her alanı dijital platformlarda gerçekleşmektedir. Bazı verilerde bu durumun ne kadar önemli olduğunu göstermektedir, örneğin internet kullanımı, 2000-2015 yılları arasında dünya genelinde yüzde 753 oranında artmıştır. 2020 yılında yapılan araştırma raporuna göre, 4,66 milyar internet kullanıcısı bu sayısal veri dünya nüfusunun %59'unu kapsamaktadır. 4,20 milyar sosyal medya hesabı bulunmaktadır, bu da dünya nüfusunun %53 demektir. 5,22 milyar mobil kullanıcısı, dünya nüfusunun %66'sı demektir.⁵ Artık internet bir araç olmanın ötesine geçmiştir. İnsanların yaşamlarında yeni bir alan olma özelliğine sahiptir. Bu durumla birlikte, insan yaşamındaki bu kadar önemli olan bir ortamdaki bazı haklarında gözetilmesi gerekmektedir. Eşitlik ve insan onuru gibi insan haklarının ana kavramlarından, düşünceyi açıklama özgürlüğü, örgütlenme hakkı, özel yaşamın gizliliği gibi pek

⁵ <https://wearesocial.com/digital-2020>

çok konvansiyonel hakka ilişkin de yeni düzenlemelerin ve yeni problemlerin oluşmasına neden olmaktadır.

İnsan haklarının merkezi temelinde yer alan kavramlarındandır eşitlik kavramı, internet ortamında gerçekleştirilmesi gereken yeni bir boyut da kazanmıştır. Yaşadığımız dünyada, var olan dünya nüfusunun bir kısmının internete erişim sağlayabilmesi, beraberinde sosyal adalet ve eşitsizlik konularındaki tartışmaları da gündeme getirmiştir. Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyinin bu konuda yayınlanmış kararları mevcuttur. Birleşmiş Milletler “internet’e erişimin temel bir insan hakkı” olduğunu 2011 yılında belirlemiştir. Avrupa Konseyi de internet’in ehemmiyeti ve küreselliğini, bütünlüğünü ve erişimini korumaya ve ilerletmeye dair bir tavsiye kararında bulunmuştur. İnternet, insanların düşüncelerini açıklamada, bilgiye ve veriye ulaşmalarında bugüne kadar insanlık tarihinde hiçbir iletişim aracının olmadığı kadar güçlü olanaklar sağlamaktadır, dünyanın herhangi bir yerinde gerçekleşen bir olay hakkında insanların bilgi almasını, insanların birbirleri ile haberleşerek dayanışmasını ve toplumsal anlamda örgütlenmesini düşüncelerinin güçlenmesini olanaklı hale getirmektedir. İnternetin bu kadar önemli ve işlevsel faydalarının varlığının yanı sıra çok önemli bir unsur da kişisel verilerin korunması özel bir öneme sahiptir. Bireyin özgürlükleri ve düşünce özgürlüğünün kısıtlanmaması ve tehlikeye girmemesi adına da önemlidir. Bu hak aslında “kişisel verilerin korunması hakkı”, teknolojinin oluşturduğu imkanları daha da kuvvetlendirmek için değil, yaratmış olduğu olumsuz yan etkileri ile ilişkili bir haktır.

Kişisel verilerin korunması, insanın temel hak ve özgürlüklerin korunması ve verilerin işlenmesi, uygulaması ile ilgili teknoloji arasındaki dengeyi oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu hak, internet ve bilişim teknolojilerinde gerçekleşen ilerlemeler ve gelişmelerle birlikte oluşan ve zamanla gelişen bir insan hakkıdır. “Kişisel veri” olarak adlandırılan kavramı kişi yani birey ile ilgilidir ve ona aittir. Buradaki temel amaç, “veri”lerin, yani herhangi bir miktarın ve sayısal verinin, bir bilginin, bir görüntünün, korunması değildir çünkü bunlar sadece rakamdan ibaret olan bilgi ve veri akışıdır. Burada amaçlanan olgu kişinin yani bireyin korunması üzerine kurulur. Kişisel veri, tanımlaması gereği, belirgin ve belirlenebilir olan bir kişi ile ilgili olan her türlü bilgiyi içerisinde barındırmaktadır. Aslında kişisel veri, kavramı doğası ve tanımı gereği

verinin belirli bir kişiyle ilgili ve aynı zaman da bu kişinin de kesin ve belirlenebilir bir özellikte olması gerekir.

Kişi farklı şekillerde, direkt ya da dolambaçlı şekillerde de belirlenebilir ve tüm bu bilgiler kişisel veri olarak tanımlanmaktadır. Bir kişinin sahip olduğu telefonun numarası, yaşadığı evin adresi, sahip olduğu pasaportunun numarası ve seyahat bilgileri, fotoğrafları, ses kaydı, ailesinin veya kendisinin kalıtım bilgileri, kişinin cinsel seçimleri, dini, geçmiş sicil kaydı bilgileri, hobileri, ziyaret ettiği internet siteleri, üye olduğu internet siteleri ve bilgiler bu çerçevede nitelendirilmektedir. Kişisel verilerin işlenmesi, bir bilginin veya veri kümesinin üzerinde gerçekleştirilen ve uygulanan her türlü işlemi kapsamaktadır.

Kişisel verilerin korunması konusu genel olarak 1960'larda tartışılmaya başlanmış, daha sonraki yıllarda 1970'lerde ilerleme kaydedilerek hukuksal düzenlemelerin konusu olmuştur ve düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. Kişisel verilerin korunması ve bu konu hakkındaki hukukun düzenlenmesi ile ilgili üç önemli faktör etken olmuştur: Çeşitli organizasyonlar ve örgütler tarafından kişisel verilere ihtiyaç duyulması, zamanla gelişen teknolojik ilerlemeler, gözetim teknolojilerindeki oluşan gelişmeler nedeniyle toplumsal ve bireysel duyulan kaygılar. Kişisel verilerin korunması, bireylerin hayatlarıyla alakalı bilgilerin bilişim teknolojileri ya da konvansiyonel yöntemlerden biri olan dosyalama veya benzeri yöntemlerle birey hakkında oluşacak zararlardan bireyi koruma ve zararı önleme amacıyla, belirli ilkelerle oluşturulmuş düzenlemeleri kapsamaktadır.

Kişisel verilerin korunması hukuku öncelikle devletlerin aleyhine bireyin korunmasına yönelik olarak geliştirilmiştir. Özel teşebbüslerin ve şirketlerin verileri depolama ve kullanmaları nedeniyle bu konuda korunma tedbirleri oluşturulmuştur. Aynı zamanda kişisel verilerin hukuka ve erdemlilik kurallarına göre uygulanması, verilerin toplanmasının yöntem ve amacının meşru olması, açık, net ve kesin olması, gereğinden daha uzun veya nedensiz olarak verilerin depolanması elde tutulmaması, ilgili kişinin rızasının ve onayının bulunması, veri güvenliğinin sağlanması gibi ilkeler sayılabilir.

Kişisel verilerin korunması, oldukça eski bir geçmişe sahip farklı hakları da içerisinde bulundurmaktadır ve bu haklar birbirleri ile girift ilişki halindedir. Öncelikle özel yaşamın gizliliği hakkı gelmektedir. Aynı zamanda kişisel verilerin korunması; haberleşme, düşünceyi açıklama, bilgi edinme gibi hak ve özgürlükleri bazı erdemlerde birlikte bazen karşılıklı takviye, bazen ihtilaf halindedir. Ayrıca kişisel verilerin ekonomik bir gücü ve niteliği de bulunmaktadır. Ticarî işlemlerde olduğunda bu güç ve nitelik daha net bir şekilde fark edilmektedir. Günümüzde özel yaşamın gizliliği temel bir insan hakkı olarak kabul edilmektedir ve birçok uluslararası organizasyon ve yetkili kurumun tüzük ve metinlerinde yer almaktadır. Örneğin BM Bireysel ve Siyasal Haklar Şartı, Birleşmiş Milletler Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi sözleşme ve yazılı metinlerinde özel yaşamın gizliliği konusu yer almaktadır. Kişisel verilerin korunması hakkı ise aslında sadece bireyin kişisel çıkarlarının korunmasıyla ilgili bir durum değildir. Kişisel verilerin korunması hakkı, bireyin onurunu, haysiyetini oluşturan, temel hak ve özgürlüklerin belirlenmesi ve oldukça büyük bir alana hizmet eden bir hakkı içermektedir.

Öncelikli olarak kişisel verilerin korunması hakkı insan onurunu, beraberinde bireyin kişiliğinin özgür ve serbestçe geliştirilmesi hakkına dayanmaktadır. 1983 yılında Federal Almanya Anayasa Mahkemesinin verdiği ve etkisi günümüzde de dünyadaki birçok ülkeyi etkileyen, bir nüfus sayımı kararından kaynaklanmaktadır. Bu kararın sonucunda oluşan olaylar ve etkinin bu denli çarpıcı ve önemli olmasında etken unsur ise Almanya Anayasa Mahkemesinin henüz veri işleme süreçlerinin tam olarak oluşmadığı, bu sürecin yeni geliştiği zamanda bireye zarar veren bu eşitsiz durumu belirleyerek, taraflar arasındaki eşitliğin yeniden inşa edilmesinin gerekliliğini net olarak açıklığa kavuşturmuştur. Söz konusu karardaki yasa gereğince 1983'de memurların hane kapılarını çalarak, yapacakları nüfus sayımında ülke vatandaşlarının sayılması ile birlikte vatandaşlar hakkında farklı bilgilerin elde edilmesi amaçlanmıştır. Üstelik vatandaşlara kendileri hakkındaki memurların sorduğu soruları cevaplama zorunluluğu da getirilmiştir. Bu görevi ifa etmeyen vatandaşlar için de yaptırım uygulanması planlanmıştır. Daha sonra yapılan itirazlar neticesinde alınan kararla, Alman Anayasa Mahkemesi almış olduğu kararla Alman Anayasasının insan şerefine, haysiyetinin ve kişiliğinin korunması hakkına ilişkin hükümlerin merkez konumda

olduğunu belirtir. Bu karar ve hükümden dolayı yeni bir hak olan: “bilgilerin geleceğini belirleme hakkı” doğar. Mahkeme, kişinin kendisiyle ilgili bilgilerin hangi kapsamda, amaçla ve kimler tarafından erişildiğini öğrenebilme olanağına haiz olmadığında, bireysel özerkliğinin gerekliliklerini gerçekleştiremeyeceğini belirtir. Birey kendi yaşamıyla ilgili konularda hür iradesi ve seçimleriyle değil, iktidarın, gücün veya otoritenin beklenti ve isteklerine göre davranmak zorunda kalabilir. Bilişim teknolojisinin ve veri bankacılığının ilerlediği, bireyin bilgi ve seçimlerinin bilgilerinin elde edilmesi ve tespit edilmesi, daha da önemli tehdit olarak karşımıza çıkabilmektedir.

Dijital sistemlerdeki bilgiler ile kişisel verilerin günümüz teknolojisi ile kolaylıkla saklanması, bunların farklı alanlardan elde edilebilmesi, var olan bilgilerle bağlantı kurularak, kişinin detaylı kimliği oluşturulabilmektedir. Bu olayın sadece olası bir senaryo olarak gerçekleşmesi durumunda da, birey üzerinde ağır duygusal baskı hissedebilir ve bu nedenle de temel haklarını kullanmaktan vazgeçebilir. Örneğin, bir gösteri yürüyüşüne katılmak isteyen bir vatandaş eğer gösterideki varlığının, yetkili makamlarca tespit edilebileceğini ve bunun gelecekte, yaşamında kendisini bazı imkanlardan ve fırsatlardan faydalanamamasına sebep olacağı düşüncesine kapılan birey, bu riski ortadan kaldırmak için en temel anayasal hakkı olan protesto etmek ve gösteriye katılmak hakkını kullanmaktan vazgeçebilir. Bu durumda bireylerin pasif, edilgen ve ülke demokrasisine katkıda bulunamaz hale getirmektedir. Mahkemeye göre bu durum hem bireyin kendi kişiliğini geliştirme hakkına hem de kamu çıkarlarına zarar verir.

“Ülkemiz için, ifade özgürlüğünü düzenleyen ulusal nitelikli temel belge ise, Anayasa’dır.” Anayasa’nın 26. maddesinin birinci fıkrasında yer alan, “Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla, tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir” hükmü, ifade özgürlüğünün Anayasanın koruması ve güvencesi altına olduğunu göstermektedir. Bu alıntıdan anladığımız, ifade özgürlüğünün temel haklar arasında bulunduğu ve herkes tarafından kullanılabilmesi

gereken bir hak olduğu ulusal ve uluslararası belgelerde düzenlenmiştir; ancak, bu özgürlük hiçbir belgede şartsız ve sınırsız olarak güvence altına alınmamıştır.”⁶

1988 yılında BM İnsan Hakları Komitesinin yayınlamış olduğu üzere kişisel verilerin korunması hakkında ilgili merkezi ilkelerin BM Bireysel ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmenin özel yaşamı korumaya ilişkin 17. Maddenin kapsamında değerlendirilmesini vurgulamaktadır. Bu hakkın korunmasının sözleşmede yer alması, bireyin demokratik haklarının kullanımı ve özel hayatın korunması ile ilgili önemli ve vazgeçilmez özelliğe sahiptir.

1.3. Özel Yaşamın Gizliliği

Özel yaşamın gizliliği hakkı içerisinde kişisel verilerin korunması hakkını da kapsamaktadır. Kişisel verilerin korunması Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından önemsenmektedir bu nedenle, sözleşmenin 8. Maddesinde özel yaşamın gizliliği hakkını düzenlemektedir. Bu hak beraberinde bireyin toplumsal hayattaki özgürlüğünü ve söz konusu bu özgürlüğün sınırlarını belirlemektedir.

Bu bağlamda AİHM (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi), muhtemelen AİHS (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi)'nin tasarımcılarının olmayan belge düzenleme, kişisel verilere yetkisiz erişim, gereksiz yere verilerin sistemde tutulması, genetik bilgi ve profillerinin değerlendirilmesi ve benzeri kişisel verilerin korunması hakkı kapsamındaki durumlara özel yaşamın gizliliği hakkında ilgili ilkeler uygulanmıştır. Yine bu ilkelerde bireyi ve toplumu olası kötü senaryolara karşı koruma özelliği taşımaktadır.

BM (Birleşmiş Milletler) 1988 yılında kişisel verilerin korunması hakkı ile ilgili olarak İnsan Hakları Komitesinde yorum yayınlamıştır. Bu konudaki yorumunda BM Bireysel ve siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmede de Özel yaşamın gizliliğine ilişkin 17. Maddenin değerlendirilmesinin gerekliliği üzerinde durmaktadır. Avrupa Birliğinde özel yaşamın gizliliği ve kişisel verilerin korunması hakkında önem atfedilmektedir. Avrupa Birliğinde 8. Maddenin çerçevesinde belirlenmiş hükümler çerçevesinde özel yaşamın gizliliği ile kişisel verilerin korunması ayrıntılı olarak

⁶ Prof. Dr. M. Sezai Türk, Media Bilgi, İletişim Teknolojileri Dergisi
<https://www.ictmedia.com.tr/Author/Index/33/prof-dr-sezai-turk/248>

belirlenmiştir. Aynı zamanda 8. Maddede “Kişisel verilerin korunması” beraberinde aşağıdaki düzenlemelerdedir.

(1) Kişiler, kendileriyle ilişkili verilerinin korunması hakkına haizdir.

(2) Söz konusu olan bu veriler, adaletli ve doğru bir biçimde, belirli hedefler için ve ilgili kişinin onayına veya yasa ile belirlenmiş diğer meşru ve yasal bir zemine oturtulur. Kişiler, kendileriyle alakalı toplanmış bilgilere ulaşma ve düzenleme hakkına haizdir.

(3) Bu kuralın uygulanması, özgür bir kurum tarafından teftiş edilir.

Özel yaşam kavramı çabuk ve kolaylıkla tespit edilebilmekle birlikte, hukuka dahil olmuş konularda anlatılması güç bir olgudur. Burada önemli olan, bireyin çevresiyle ilişkileri belirli bir etkileşim halinde iken aynı zamanda bazı sınırlarda yer almaktadır. Tıpkı iç içe yerleşmiş alanlara, halkalara benzemektedir ve bu şekilde özel yaşamın alanları ve sınırları belirlenmiştir. Bireyin hayatındaki ilişkilerini ve çevresini gruplara ayırmamız gerekirse bunu üç grup altında toplayabiliriz. “Genel yaşam alanı” olan alan, kişinin toplumdaki her bir bireyle paylaşabileceği, kamusal alan olarak adlandırılan yaşam alanlarını içerir. “Kişinin özel yaşam alanı”, önceden belirlenmiş kişilerle ve belirli miktarda paylaştığı yaşam alanını kapsar. “Sır alanı” ise kişinin sadece kendinde tutmak istediği gizli alanını oluşturur ve bu alan onun özel yaşam alanıdır.

Kişinin sır alanındaki bölüm oldukça özel ve kişiye ait bir alandır. Sır alanı sadece kişinin bildiği ve ona ait olan bilgi ve verileri içermektedir. Ayrıca bu bilgilerin kimi zaman kişinin lehinde ve aleyhinde kullanılabilme olasılığı yer almaktadır. Bu alanda kişinin cinsel yaşamı bu konudaki tercihleri, inançları, etnik geçmişine ilişkin veriler, sır alanı verisi olarak adlandırılmakta ve oldukça hassas ve incelikli bir şekilde güvence altına alınmaktadır.

Kişinin özel yaşam alanına karışmak, verilerinin kullanılması ve paylaşılmasının gerçekleşebilmesi için söz konusu bilginin paylaşımında yüksek oranda bir kamu menfaati mevzubahis olabilir ve bu durumda belirli kurallara göre davranmak mecburiyeti mevcuttur. Kişinin özel yaşam alanında gerçekleştirmiş olduğu sohbet ve konuşmaların, bireyin bilgisi dışında kaydedilmesi ya da iletişim kaynaklarının

dinlenmesi ve görüntülenmesi veya kopyalanması gibi unsurlar yer almaktadır. Birey “genel yaşam alanı” olarak adlandırılan alanda da yasaların koruması altındadır. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin temel ilkelere “genel yaşam alanı” nda da uyulmalıdır. Kişinin kamuya açık yaşam alanındaki verilerinin elde edilmesi, kullanılması ve bundan çıkar sağlanması söz konusu olabilir, örneğin görüntü ya da ses kaydının alınması.

Dünyada, özel yaşamın gizliliği hakkında yazdığı eseri ile bilinen bir hukukçu olan Prosser⁷ özel yaşamın gizliliği hakkını dört tür haksız eyleme karşılık, dört tür çıkarı korur diyerek açıklamaktadır. Bu haksız eylemler, bireyin toplum hayatı içindeki yaşamını ve toplumsal statüsünü, çıkarları korumaktadır. Tablo 1’de bu eylem ve çıkarlar onun belirlediği forma göre ve açıklamalı olarak yer almaktadır.

Haksız Eylemler (Fiiller)	Çıkarlar
Kişinin özel yaşamıyla ilgili utanç verici durumların kamuya açıklanma	Kişinin haysiyet ve onuru
Kişinin topluma farklı veya gerçek dışı tanıtılması	Kişinin ismi ve ünü
Kişinin ünü ve ismi, kişinin isminin veya görüntüsünün çıkar sağlamak amacıyla kullanılması	Kişinin isminden ve görüntüsünden oluşan maddi çıkarlar
Kişinin huzurunun, yalnızlığının, sırlarının ve özel yaşamının ihlali	Kişinin manevi bütünlüğü

Tablo1. Prosser’in “Özel yaşamın gizliliğini, açıklayan haksız eylem ve çıkarları açıklayan tablosu

Rachels’a⁸ göre bizler “özel yaşamın gizliliği duygusu”na sahibiz ve bu duygu menfaatlerimizin zarar görmesi veya utanmayla tanımlanamaz. Kişi kendisiyle ilişkin bilgilere kimin erişebileceğini sorgulayabildiğinde başkalarıyla farklı ilişkiler kurabiliriz. Bu nedenle, biz insanlar özel yaşamın gizliliğine önem vermekteyiz der. Çünkü özel yaşamımızla ilgili bilgilerimiz bizim aynı zamanda sır alanımızı belirlemektedir. Özel yaşamımızdaki bilgiler bizim izin verdiğimiz ve onayladığımız kişilerce bilinebilmelidir. Bireyin toplumsal hayattaki ilişkilerinde, toplumsal statüsünü inşa etme aşamasında, bu bilgiler onun lehine veya aleyhine kullanılabilecek bilgiler olabilmektedir.

⁷ William Llyod Prosser: Berkley Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanıdır. Haksız Fiil konusunda yazdığı kitap evrensel nitelikte dünyaca ünlü popüler bir kitaptır. Günümüzde halen popüler bir hukuk kitabı niteliğini taşımaktadır.

⁸James Rachels: (1941-2003) konuyla ilgili çığır açan makalesi “Why Privacy is important”

İnsan haklarının önemsendiği ve temel alındığı pek çok önemli ve saygın metinde Özel yaşamın gizliliği hakkı, güvence altında korunmaktadır. Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Uluslararası Bireysel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Evrensel İnsan Hakları Bildirisi, ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi sözleşme metinlerindeki özel yaşamın gizliliği hakkı, kişisel verilerin korunmasının amaç ve ilkeleri ile yakın ilişki halindedir. 1980’li yıllarda değişen teknoloji ve toplumsal düzen ile birlikte verilerin korunmasına ilişkin yeni düzenlemeler oluşmaya başlamıştır. Bu konuda etkili kurumlar Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi OECD, APEC⁹ uluslararası önemli kuruluşlardır. Bu kurumlar kişisel verilerin korunmasıyla ilgili ana ilkeleri ve bilgilerin akış ve aktarımını kontrol altında tutmaya, denetlemeye imkan sağlayan metinleri ve düzenlemeleri onaylamışlardır. Kişisel verilerin korunmasında etkili metinleri kabul eden ve uygulayan bilinen etkin kuruluş ise Avrupa Birliği (AB) dir.

Kişisel verilerin korunmasıyla ilgili olarak uluslararası metin ve sözleşmelerin bir kısmı devletlere, belirlenen ilkeleri kendi ülke yasalarına aktarım konusunda takdir hakkı tanımaktadır. Çünkü bu kurumların çoğunun yaptırım gücü yoktur ancak devletlere tavsiyede bulunabilirler. OECD ve Birleşmiş Milletler gibi kurumlar uluslararası anlamda güçlü ve yetkin olmalarına rağmen rehber ilkelerinin bağlayıcı niteliği bulunmamaktadır. Bu konuda ayrıcalık ve yaptırım gücü olan kurum olarak Avrupa Konseyi Veri Koruma Sözleşmesini kabul eden devletlerin metindeki kural ve ilkeleri iç hukuklarında yer edinmesi mecburiyeti mevcuttur. AB kişisel verilerin korunmasına ilişkin ilkelerini kesin ve net ifadeler yönergeler (direktifler) şeklinde belirlemiştir. AB’ne üye olan devletlerin bu kural ve ilkeleri iç hukuk sistemlerinde benimsemek ve uygulamak zorundadırlar.

1.4. Unutulma Hakkı

İnsan Hakları Evrensel Beyanname (İHEB), Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi (ABTHB), İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi (İHAS) ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında insan haklarını önemseyen metinler, insan haklarını, kişinin yalnızca

⁹ APEC: Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği, Büyük Okyanus kıyısındaki 21 ülkenin katıldığı, dünya ekonomisinin %60 ını temsil eden ve bölgesel ekonomik işbirliği ticaret ve yatırım konularının paylaşıldığı uluslar arası bir örgüttür.

insan olması nedeniyle haiz olduğu haklar olarak tanımlamaktadır. Bu haklar resmi olarak içeriği belirlenmiş haklardır.

İnsan hakları dünyadaki her insanın sahip olduğu haklardır. Doğası gereği insan hakları her insanın kendi mülkiyetinde olması gereken bir haktır, yani ahlaki bir yetkidir, bir talep veya istekten çok daha fazlasını temsil etmektedir. İnsan hakları resmi makamlarca korunmakta olan haklardır. Kişilerin bu haklarından vazgeçme, feragat etme, devretmek gibi talepleri söz konusu olamaz.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'nın madde 12.'de "*herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez hak ve hürriyetlere sahiptir*" diyerek bu hakların niteliği ve özellikleri açıklanmıştır. İnsan hakları teorileri de kuşak haklar şeklinde gruplara ayrılmıştır. İnsan hakları öğretisinin tarih boyunca oluşumuna katkı sağlayan ve insan hakları belirli gruplarla kategorize etme çalışmaları oluşmuştur. Bu kategorize etme ve sıralamalar içerisinde en bilinen Karel Vasak¹⁰ tarafından oluşturulan "*üçüncü kuşak haklar*" teorisidir.

Karel Vasak, birinci kuşak hakları, kişinin yaşamış olduğu ülkede devletin kişiye müdahale edemeyeceği, karışmayacağı özel bir yer vermesidir. Söz konusu bu haklar, devletin baskısına karşı kişileri korur; Birinci kuşak haklar, kişi haklarını yani temel hakları, medeni hakları ve siyasal hakları içermektedir. Bu haklara emsal olarak, bireyin yaşam hakkı ve bireyin maddi ve manevi olarak kişinin dokunulmazlığı, özgürlüğü ve kişinin korunma ve güvenliği, düşünce ve düşünceyi açıklama özgürlüğü, kişinin inançlarının, gerçekleştireceği ibadetin özgürlüğü, kişinin yaşam alanı olan mesken dokunulmazlığı hakkı verilebilir.

İkinci kuşak haklar, devlete eylemde bulunma, harekete geçme, vatandaşlarına hizmet sunma görevini yüklemektedir. Bu ikinci kuşak haklar, sosyal haklar olarak nitelendirilmektedir. Bu ikinci kuşak haklara emsal olarak işçilerin toplu sözleşme hakkı, çalışanların istirahat hakkı, sosyal güvenlik hakkı, vatandaşların sağlık kontrolü hakkı, mağdur ve korunmaya ihtiyacı olan toplumsal sınıfların gözetilmesi ve korunmasına yönelik haklar verilebilir.

¹⁰Karel VASAK (1929-2015) Avrupa Birliği konseyi için çeşitli görevlerde çalıştı. Uluslararası İnsan Hakları Enstitüsünün ilk Genel Sekreteridir.

Üçüncü kuşak haklar, diğer birinci ve ikinci kuşak haklardan farklıdır bu farklılığın nedeni ise diğer iki kuşak hakta toplumdaki belli grupları niteleyerek sunulan haklar üçüncü kuşak haklarda, tüm sosyal grupları içerisine katarak onların ihtiyaç ve isteklerine cevap vermeyi amaçlayan bir haktır. Örneğin yaşadığımız gezegende çevre kirliliğinin korkunç boyutlara ulaşması, devletlerin nükleer silahlanmayı arttırması ve kullanmaya karar vermesi tüm insanlığı ve canlı türünün sonunu getirecek olan bir savaş tehlikesinin varlığı tüm sosyal grupları, gezegende yaşayan herkesi etkiler ve ilgilendirir. Yaşamın devamının sağlanması, doğanın korunması, barışın ve güvenliğin oluşması gibi amaçlar ancak, tüm sosyal grupların dayanışması ve ortak bir amaç uğruna hareket etmesi ile gerçekleşir. Üçüncü kuşak hakların bir diğer adı dayanışma haklarıdır. Üçüncü kuşak haklarda hak ve ödev kavramlarını birbirinden ayırabilmek oldukça güçtür; aslında üçüncü kuşakta yer almakta olan hakların bir kısmı kendinden önceki iki kuşak haktan beslenmiştir ve onların uzantısı niteliğindedir.

Değişen dünya ve gelişen teknolojik ilerlemelerle birlikte yeni hakların oluşmaması yaşamın doğasına aykırıdır. Bu nedenle, internete erişim hakkının önemi birçok uluslararası organizasyon ve kurumların metinlerinde vurgulanmaktadır, bu konuda ülke anayasalarında bu erişim hakkının yer almasını tavsiye etmektedirler. Türkiye tarafından bu tavsiye kararlarından en önemlisi olarak niteleyebileceğimiz 2011'dedir. Birleşmiş Milletlerin raporunda tanımladığı üzere internet erişiminin temel bir insan hakkı olduğu belirtilir. Birleşmiş milletlerin 2011 yılındaki bu raporuna göre internet, bir anlamda da insan haklarını destekleyen bir araç haline gelmiştir. İnternete erişim hakkı, Karel Vasak'ın belirlediği gibi üçüncü kuşak haklar arasında kabul edilmektedir. Ülkelerin oluşan teknolojik değişimlere uyum sağlamaları ve vatandaşlarını bu yönde geliştirmeleri hem sorumluluklarıdır hem de yasal anlamda birer gereklilik halini almıştır.

Yeni gelişmeler beraberinde yeni suçları, yeni mecraları ve yeni düzenlemeleri de getirmektedir. Yaşamın doğası gereği, değişimler beraberinde yeni oluşumları getirmektedir. Dördüncü kuşak haklar, bilim ve teknolojinin kötüye kullanımı olasılığına istinaden insan onur ve şerefının korunması hedefiyle hareket etmektedir. Günümüzde bilişim teknolojisinin ulaştığı seviye, insan onurunu tehdit etmektedir. Yeni

tehlikelere karşı da yeni hakların koruma altında olmasını mevcut hakların yeni gelişmeleri de içerecek biçimde ek koruma ve önlemlerle güçlendirilmesi dördüncü kuşak hakların tanınmasının temel nedenidir.

Ülkemizde 2010 Anayasa Referandumu ile birlikte dördüncü kuşak haklardan biri olan kişisel verilerin korunması hakkı, ülkemizde de anayasal koruma altındadır. Anayasamızda m. 20/3: “Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını talep etme hakkına haizdir” der. Dördüncü kuşak hakların içerisinde unutulma hakkı da yer almaktadır. Aynı zamanda unutulma hakkı kişisel verilerin korunması hakkı ile iç içe geçmiş kimi zaman da birbirini destekler niteliktedir.

“Yeni bir kamusal alan olarak tanımlanan sosyal medyanın toplumun her kesiminden bireyleri sanal bir ortamda buluşturduğu ve iletişim düzenini baştan sona dönüştürdüğü bir gerçek olarak ortadadır.”¹¹Bu nedenle de, bu yeni kamusal alanda oluşan haberler ve itibarın korunması oldukça önemlidir. Yeni oluşan bu kamusal alanda bireyler, yaşamsal iletişim faaliyetlerini bu kanaldan gerçekleştirmektedir. Bu yeni kamusal alandaki konumları bireylerin yaşamlarını etkilemektedir.

Unutulma hakkı, kişilerin internet ortamında var olan ve dijital bellekte yer alan kişisel verilerinin kişinin kendi isteğiyle ortadan kaldırılması veya yok edilmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Unutulma hakkı; bireyin üçüncü şahıslarda bulunan şahsi bilgi ve verilerini denetleyebilme ve bunları silme ve/veya sildirebilmeme hakkını nitelemektedir. Unutulma hakkı, “üstün bir kamu menfaati olmadığı sürece”, kişinin internet ortamında görülen ve bulunan, kişinin geçmişte yaşamış olduğu olayları ve deneyimleri bir süre sonra hatırlamak istemesi veya başkaları tarafından bilinmesini istemediği, unutmak istediği bilgilerin internet ortamından ve dijital hafızadan silinmesini ve yok edilmesini talep etme hakkı olarak ifade edilmektedir.

Unutulma hakkının gerçekleşmesinin nedenlerine ilişkin farklı yaklaşımlar gözlenmektedir, bu konuda üç temel düşünce bulunmaktadır:

(1) Kişisel verilerin belli bir zaman geçtikten sonra silinmesi gerektiği üzerinden ilerleyen düşünce;

¹¹ Prof. Dr. M. Sezai Türk, Yeni Medya ve Demokrasi, ictmedia, s (49)

(2) “Beyaz sayfa” düşüncesinden hareket eden ve kişinin geçmişindeki yaşamış olduğu olumsuz bilgilerin daha sonra bu kişilere aleyhinde kullanılmaması gerektiğini savunan toplumsal perspektifli bir düşüncedir;

(3) Bu görüş de beyaz sayfa yaklaşımından ilerlemektedir, bireyin kendini geliştirme hakkına öncelik vermektedir. Kişilerin geçmişte yaşamış oldukları olaylardan dolayı kaygı ve endişe hissetmeksizin kendilerini gerçekleştirmeleri gerektiğini düşünen görüştür.

Bu unutulma hakkının tanınmasının ana nedeni, birey ile ilgili internet ortamı veya sosyal medyada yer alan, huzursuz eden bir bilginin varlığı onun, saygın ve itibarlı olarak yaşamını devam ettirebilme potansiyelini tehlikeye sokmaktadır. Bireylerin böylesi olumsuz ve rahatsız edici unsurların varlığı ile yaşamlarına devam edebilmeleri ve yaşamlarında iş ve benzeri alanda verimlilik sağlamaları elbette ki güçtür.

Diğer yandan ise bu şeref ve onurunu böylesine zora sokan davranış ve bilgileri yine bu birey işlemiştir, fiili gerçekleştiren kişi zorla veya tehdit altında bu eylemi gerçekleştirmemiştir. Ancak yasanın ona tanıdığı hakla silinmesini isteyebilmekte ve sildirmektedir. Bu yaşanan olayların üçüncü kişilere ve topluma farklı yansıtılmasına, gerçeğin değiştirilebilmesine neden olabilmektedir. Bireyin, toplum içindeki konumunu koruyabilmek adına, hakikatin gizlenmesini sağlamaktadır.

Unutulma hakkının oluşmasının ana nedeni, bireylerin hayatlarında yeni bir başlangıç yapabilme hakkı, beyaz bir sayfa açabilme hakkının varlığı temeline dayanmaktadır. Bu nokta bir yandan toplumsal açıdan beşerî sermayenin verimliliğini ve toplumsal huzuru da olumlu yönde etkilemektedir. Bir diğer yandan toplumun bilgi edinme konusunda eksiklik yaşamasına bir anlamda toplumda bu birey hakkında bilgi asimetrisine yol açmaktadır. Bu da toplumda bireyle ilgili kararlarda sağlıklı ve doğru analiz yapılabilmesini kısıtlayabilmektedir.

Unutulma hakkı iki yönlü olarak ele alınmaktadır, pozitif ve negatif yönlü incelenmektedir. Unutulma hakkı, kişisel verilerdeki bireyin tercih hakkını sağlaması nedeniyle pozitif bir hak olarak nitelendirilmektedir. Unutulma hakkı ile birey kendine saklı kalmasını istediği bilgilerinin ayrıntılı ve geniş biçimde silinmesi talebinde

bulunabilmektedir. Negatif yönünde ise unutulma hakkının kişilerin kendileri hakkında tedirgin ve huzursuz edici bulduğu kişisel verilerin ve deneyimlerinin bireyin hayatını ve geleceğini olumsuz anlamda etkilememesi için, söz konusu olan bu verilerin geri dönüşümsüz olarak silinmelerini isteyebilmeleri olarak tanımlanmaktadır.

Unutulma hakkı doğası gereği birçok başka hak ve hukuksal dayanak ile ilişki halindedir, onlardan beslenmekte, aynı zamanda zarar da vermektedir. Bu aralarındaki birbirlerinden beslenen ilişki hem birbirinin açık noktalarını bütünlemede, kişisel verilerin korunması hakkındaki gibi, hem de özgürlüklerin bu unutulma hakkı ile çatışması ve birinin hakkı diğerinin kaybı şeklinde karşılıklı bir ödünleşme söz konusudur. Haber alma ve ifade özgürlüğü, iletişim özgürlüğü, basın hürriyetinde olduğu gibi aralarında bir ihtilaf söz konusudur. Bu nedenle haber alma ve ifade özgürlüğü, iletişim özgürlüğü, basın özgürlüğü ile unutulma hakkı arasındaki istikrarlı düzenin daha hakkaniyetli ve adil olması için çalışmalar yapılmalıdır.

İnternet üzerindeki arama motoru işletmecileri ABAD Avrupa Birliği Adalet Divanı)'nın kararları kısaca şu şekildedir.

1. Arama motoru işletmesinde, kişisel verilerin varlığı durumunda sorumlu olarak kabul edilmektedir.

2. Arama motorunun şirket merkezi başka bir ülkede olabilir veya şirketin şubesinin ülkede icraatta bulunması durumunda, şirketin taşınmış olduğu bu yükümlülükten kaçabilme olanağı bulunmamaktadır.

3. Kişiler kendilerine tanınan temel hak ve özgürlükler içerisinde özel hayatın mahremiyeti hakkı nedeniyle arama motoru şirketine kendisi başvurabilir. Arama motoru, kendisine ait bilgi ve belgelerini ilgili site ve linklerden kaldırılmasını talep edebilir. Ancak bu talepte bulunabilmeleri için bazı şartların gerçekleşmesi gerekmektedir, şartlar şunlardır;

3. (a) Kişisel veriler bireyin rızasıyla veya bir mecburiyet gereği paylaşılmasına karşın hukuka aykırı ve dürüstlükten uzak bir şekilde işlenmişse

3.(b) Kişisel veriler muayyen, net, ölçülü ve yasal hedefler doğrultusunda toplanmamışsa;

3.(c) Kişisel veriler yasal amaçlarla toplanmışsa bile bu amaçlarla uyuşmayacak şekilde hazırlanmış ve sunulmuşsa;

3.(d) İşleme faaliyetleri belirtilen niteliklerde değilse;

3.(e) Kişisel veriler yanlış ve aktüel olmayan bilgileri içerecek biçimde tutulmuşsa;

3.(f) Kişisel verilerin toplanma veya işlenme hedefi için gerekli olan zaman dilimini geçmişse.

4. Unutulma hakkından faydalanabilmek için, aslında kişisel verideki bilginin doğru olmaması gibi bir şartın gerekliliği yoktur. Burada kişiyi rahatsız eden, ancak doğru olan bir verinin de kaldırılmasını isteyebilmektedir.

5. Kişi kendi geçmişiyle bağlantısını kesebilme hakkına sahiptir. Bu konuda kişi söz konusu olan linkin kaldırılmasını isteyebilmektedir, bu talep için kişinin bu linkteki veriden dolayı hasar görmesi ya da tehlikeye içinde olması gerekmemektedir.

6. Kişisel verilerin yayınlanmasıyla ilgili herhangi bir yasal düzenlemeye aykırılık olması gibi bir durum şartı gözetilmemektedir.

7. Unutulma hakkı ile ilgili yapılan başvurularda, unutulma hakkı ile ihtilaf içerisinde bulunan bireyin, temel hak ve özgürlükleri arasında denge kurulmalıdır.¹²

Unutulma hakkının bir diğer adı da “Gonzales Kanunu¹³”dur.

ABAD'ın unutulma hakkıyla ilgili kararı sonrasında (Mayıs 2014- Kasım 2015 tarihleri arasındaki dönem) bu hakkını kullanma talebinde bulunan Google kullanıcılarının, toplam 1 milyon 234 bin URL kaldırma talebinde bulunduğu

¹² Medya ve Bilişim Hukuku AÖF

¹³Gonzales; İtibarının ve kişilik haklarının zedelendiğini düşünen İspanyol vatandaşının hukuk mücadelesi sonrasında Unutulma Hakkı oluşmuştur.

saptanmıştır. Başvuru taleplerinin yüzde 42'sinin kaldırıldığı, olumlu sonuç alamayan taleplerin ise yasal anlamda yetersiz olmaları nedeniyle kaldırılmadığı gözlenmiştir¹⁴.

ABAD ve kararlarına da bu konuda eleştiriler oluşmuştur; çünkü ABAD mevcut kararında gerekçelerini, açık ve net biçimde belirtmemiştir. Söz konusu kararda kişi sayısının birden fazla olması durumunda bu kişilerin verilerinin (aile, arkadaş veya sınıf fotoğrafı), hakkın, ne şekilde, nasıl kullanılacağı ve kim tarafından talep edileceği belirtilmemiştir. Kararda eleştirilen bir diğer yan ise karar gereği yapılacak olan talebin sonuçlandırmasında, mevcut linkin karartma kararının, her zaman doğru ve adil olmayabileceği gerçeğidir. Ancak bu konuda arama motorlarında ve işin muhataplarından biri olan Google, talepleri değerlendirirken söz konusu dengeyi koruma yönünde karar alacağını hakikaten de bir kamu yararı var mıdır? Bunu da değerlendirdiklerini belirtmektedir.

Bir diğer yandan da yapılan değerlendirme tarafsız olamamaktadır, çünkü başvuru talebinde bulunan kişinin vermiş olduğu bilgilerle değerlendirmeler gerçekleşmektedir; fakat söz konusu veriye ulaşması veya bu veriyi kullanabilmesi durumunda da, bu durumdan faydalanabilecek diğer kişiler, bu bilgiden haberdar bile olmayacaktır. Bu nedenle yapılan başvurudaki inceleme tek taraflı, daraltılmış ve yönlendirilmiş bilgiler ışığında ilerleyecektir.

Ayrıca ABAD, unutulma hakkını ele alış biçimi açısından ise sadece arama motorunda gösterilen sonuçlar çerçevesinde ele alarak tek düze bir bakış açısı ile incelemelerin gerçekleşmesine olanak tanımaktadır. Böylesi bir durum sadece bireyi değil, toplumun bilgiye erişimini de etkileyen bir karardır ve çoklu perspektif açısından değerlendirilmesi daha doğru olabilir.

2. BİLGİ ASİMETRİSİ

Bilgi kavramı tarih boyunca beraberinde gücü, kontrolü ve ilerlemeyi getirmektedir. Günümüzde sahip olduğumuz medeniyetimizi ve teknolojik gelişmeleri, insanoğlunun merak duygusu ve bu merakı giderecek bilgiye ulaşması isteği sayesinde elde ettik. Bilgi, aynı zamanda bireyin akıl yürütme, düşünme ve muhakeme becerileri

¹⁴ Hasan Elmalıca, Bilişim Çağının Ortaya Çıkardığı Temel Bir İnsan Hakkı Olarak Unutulma, 2016.

yoluyla elde etmiş olduğu algıları, değerleri, kavramsallaştırmasıyla oluşan ilkeler bütünü olarak tanımlanmaktadır.

Statik bilgi zihin ile ilgilidir, bilen özne ile bilinen şey (obje) arasındaki ilişki karşılıklıdır. Bilen özne, bilinen şey(obje) arasındaki bilgi dinamiktir ve bilinen şey(obje) ancak bilen özne onu bildiğinde var olabilmektedir. Bu nedenle enformasyondan tanım olarak farklıdır. Enformasyon, kodlanma, saklanabilme ve en önemli niteliği aktarılabilmesidir. Enformasyonun iletilebilir olması, geçişken ve hareketli olması nedeniyle bilme eyleminde özneye bağımlı değildir. Asimetrik bilgi ise tarafların piyasadaki mal ve hizmetler hakkında aynı bilgiye sahip olamamaları anlamındadır¹⁵ ve bir piyasa başarısızlığı olarak da adlandırılmaktadır.

Asimetrik bilgi sorununu ekonomik bir kuram olarak oluşturan, George Akerlof'un¹⁶ “*The Market for Lemons: Quality, Uncertainty and Market Mechanism*”(Limon Piyasası, Kalite, Belirsizlik ve Piyasa Mekanizması) (1970) adlı çalışması davranışsal iktisat alanında önemli bir teorinin oluşumudur. Aslında çalışmanın ele aldığı piyasa ikinci el araba(limon) piyasaları ve sigortacılık sektöründe “ters seçim” ve “ahlaki tehlike” gibi kavramlar üzerinde ilerlerken ilişkilendirilen, daha sonraları ekonominin hayatın içinde yer alması ve teorinin de davranışsal anlamda gündelik hayatımızdaki birçok alana uygulanabilmesi ile yaşamın her alanında gözlenebilir durumdadır. Tam rekabet piyasası yaklaşımına göre üretici ve tüketicilerin tam bilgiye sahip oldukları inancı yer almaktadır, bu durumun da taraflar arası bilgi eksikliği yani bilgi asimetrisi bir piyasa başarısızlığı olarak nitelendirilmektedir.

Akerloff çalışmasında ikinci el araba piyasasını incelemiştir. İkinci el araba piyasasında satıcılar arabaları ile ilgili her türlü bilgiyi paylaşmamaktadırlar, alıcı arabayla ilgili bilgiye satıcının anlattığı kadarı ile sahiptir. Aslında bu ilişkide birilerinde bilgi eksikliği vardır “X” araba hakkında elbette ki satıcısı tam bilgiye sahiptir, ancak alıcı satıcının vereceği bilgi ile yetinmek zorundadır. İkinci el araba piyasasındaki bu asimetrik bilgi nedeniyle, araba alıcıları satılan arabalarla ilgili satıcının anlattıklarını değil kötü olan senaryoyu düşünerek arabanın ortalama veya

¹⁵Nazan Özenç Uçak,Bilgi: Çok Yüzlü Bir Kavram,2010

¹⁶George Akerloff, 2001 yılında Nobel ödülü almış Amerikalı iktisatçıdır.

ortalamanın altında bir araba olduğunu hesaplayarak ortalama veya ortalamanın altında bir değer biçmektedir. İkinci el araba piyasasında fiyatların düşmesi nedeniyle iyi arabası olan satıcı bu fiyatları kabul etmez ve arabasını piyasadan çeker ortada bilgi asimetrisi nedeniyle aynı zamanda tüketici refahında ve ikinci el araba piyasasında da fiyatlarda düşme gerçekleşmiştir.

Bunun benzeri sağlık sigortalarında da gerçekleşmektedir. Sağlık sigorta şirketlerinin primleri, yüksektir. Bunun nedeni ise, insanlar düşük prim ödemek isterler. Dolayısıyla her rahatsızlığını şirkete söylemezler, bu durumu tahmin eden sigorta şirketleri de kötü senaryoyu işleme sokarak sağlık sigortası primlerini yükseltirler, sağlık sigortası pahalı bir hizmet konumuna yerleşmektedir. Bu durumda da sadece sağlıklı olan insanlar sağlık sigortası yaptırır. Sağlığı yerinde olan insanlar hastane ve doktora gerekirse gitmeyi düşünen sağlıklı insanlar, bu yüksek sigorta primlerini ödemektense sağlık sigortası yaptırmamayı tercih ederler. Bu durumda sağlık sigortası primleri yüksek olmaya devam etmektedir, yine bir tüketici refahında düşme ve piyasa başarısızlığı oluşmaktadır.

Ürün/hizmet ve alıcısı/tüketicisi piyasada buluşamazlar veya piyasada yer alamazlar. Asimetrik bilgi nedeniyle, piyasada ya kötü ürün kendisine yer edinebilmektedir veya ürünün ücreti yüksek olarak yer almaktadır. Karşılıklı bir ilişkiyi temsil eden piyasa mantığındaki bu bilgi asimetrisi hayatın içinde insan ilişkileri ve iş ilişkilerinde de geçerliliğini sürdürebilmektedir.

“Medya, bizim yaşam alanımızın dışındaki dünyadan bilgi almamızı sağlayan en önemli araçtır. Biz dış dünyayı onun bize verdikleriyle görmekte, tanımakta ve öğrenmekteyiz. Bize ulaşan bilginin kaynağı bizim dünyaya bakışımızı şekillendirmekte, onun oluşturduğu gerçeklik gözlüğünden dış çevreyi anlamlandırmaktayız. Gerçek, toplumsal yaşam içerisinde çok kritik bir önemi olan neden-sonuç ilişkisinin kültürel anlamda edinilen deneyimlerle kurulduğu bir alandır. Bireyin deneyimlerinin sonucunda geliştirdiği bilişsel şemaya uygun olan şeyler, ona göre gerçektir.”¹⁷

¹⁷ Prof. Dr. M. Sezai Türk, Medyanın Gerçeklik İnşası ve Gerçeklik Algısı, 2014

Unutulma Hakkında da bilgi konusunda taraflar arasında bir asimetric bilgi yani bilgi asimetrisi söz konusudur, yaşanmış bir deneyimin veya olayın silinmesi taraflar arasında karşılıklı bilgi eksiğine neden olmaktadır. Günümüzde sahip olduğumuz teknolojik imkanlar sayesinde internet üzerinde arama motorları ile bireyler hakkında araştırma yapılabilmektedir. Genellikle insan kaynakları ve benzeri alanlar, bireyin resmiyette ispatlayıp beyan ettiklerinin yanı sıra bir de edinilebilecek bilgiler bulunabilmektedir. Ancak Unutulma Hakkının kullanımı ile bireylerin bu bilgilerini sildirdiğini düşünen karşı tarafın birey hakkındaki düşünceleri bilgi asimetrisi şeklinde oluşabilir. Bu durumda kötü senaryo üzerinden değerlendirmeler gerçekleştirilebilir. Bu talep edilen ücreti ve günlük hayatta karşılıklı olarak oluşacak alışverişte orta veya ortanın altını elde etmeye neden olmaktadır. Kuram düşünce yapısı gereği, bireyler arasında asimetric bilginin olduğunun düşünülmesi ile karşı taraf kendini korur ve kötü araba, sağlıksız sigorta müşterisi üzerinden hesaplamalarını ve kararlarını verebilmektedir. Bu insan ilişkilerinde güven eksikliğine, potansiyelinin altında değerlendirilen bireylerin gelirlerinde düşmeye, toplumsal refahta da düşüşe, ortalama ve ortalamanın altına mahkum olmayı veya piyasayı manipüle ederek, adil olmayan bir şekilde piyasayı kullanmalarına neden olabilmektedir.

Diğer yandan ise hayatın kutsallığının, bireyin kendini geliştirmesi, hatalarından ders alabilmesi ve kendine beyaz bir sayfa açabilmesi insanların mutluluklarına neden olmanın ötesindedir. Aynı zamanda toplumsal anlamda da mutluluk ve refaha neden olabilmektedir. Yaşamını düzenleyen doğruyu seçebilme alternatifinin var olduğunu bilen bireylerin, seçim yapma özgürlüğünün yanı sıra verimlilikleri de artacaktır. Yaşamın doğası gereği, tam bilgi mümkün değildir. Bu yüzden bireylerin mutluluğu, özgürlüğü ve verimliliği aynı zamanda toplumsal refahı da olumlu yönde etkilemektedir.

SONUÇ

Teknolojik ve toplumsal anlamda değişimin ve gelişimin çok hızlı olduğu bir zaman dilimindeyiz. Yeni kavramların oluşmasının yanı sıra yüzyıllardır kullandığımız kavramların içerikleri ve tanımlamaları da değişmektedir. Bazı kavramlar yok olurken bazı kavramların içine sürekli bir ekleme yapılmakta, *HAKLAR* gibi. Bu eklemeler de

zamanın ruhu ve ihtiyaçlarla birlikte oluşmakta ve kavramın kendisini de geliştirmektedir. Değişim ve gelişimin beraberinde getirdiği yeni haklar ve var olan haklara yapılan eklemeler yaşadığımız dünyadaki hukuksal düzenlemelerimize dayanak oluşturmaktadır.

Bilişim hukuku kavramı ve yasaları oluştururken de bu değişim göz önünde bulundurularak oluşturulmaktadır. Bu değişimler bireyin mutluluğu ve toplumun refahını gözeterek bugüne kadar birikile gelmiş bilgilerin toplamının dışında yeni bir dünya için yeni kuralların oluşturulması, toplumun menfaatine olacaktır. Beşerî sermayenin verimliliği toplumsal refaha somut bir katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda yaşamındaki bazı yaşanmışlıkların bilgisi toplumla paylaşıldığında, bireyin geleceğinde bir engel oluşturması, bireyin gelecek planlamasının bozulmasına veya değişmesine neden olması durumunda, bu bireyin hayatın her alanındaki verimliliğinde düşüşe neden olacaktır.

Toplumdaki bireylerin haklarını savunurken oluşturulacak dengede başka bireylerin hakları göz ardı edilmeden oluşturulmalıdır. Farklı görüşler arasındaki tutarlı olan dayanak noktalarına bakılarak bir dengenin oluşturulması bu noktada çok önemlidir. Dengenin oluşturulmasında haklar arasındaki dengede oldukça önemlidir. Her türlü bilgiye erişimin sağlandığı, özgürlükler ile ilgili yeni eklemelerin yapıldığı günümüz dünyasında, var olan bilgiye erişimin kısıtlanması veya bu bilginin yok edilmesi, silinmesi bir anlamda üçüncü şahıs olan bireyin bilgi eksikliğine neden olabilmektedir. Bireyin başka bir birey veya grup hakkında elde edeceği bu bilginin onun hayatına sağlayacağı faydayı veya fırsatı, bilgi asimetrisi kuramı üzerinden ele aldığımızda ise bu fayda veya fırsat piyasada asla yer alamadığından, kötü senaryo üzerinden olasılıklar hesaplanmaktadır. Kişisel ilişkiler açısından ise üçüncü şahıslar daha düşük bir bilgi seviyesi ile karar mekanizmalarını ve analizlerini gerçekleştirmek zorunda kalmış olmaktadır. Onların haklarının göz ardı edilmesinin toplumsal anlam insan ilişkileri ve iş hayatındaki ilişkiler açısından var olan bu bilgi asimetrisinin, gerçekleştiği alanda bir piyasa başarısızlığına neden olabilmektedir.

Dijital dünyanın oluşumundaki gelişmelerle birlikte her gün yeni bir suç, yeni bir hak, yeni bir yasa ve yeni bir yaptırım ve korunma oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bir

tarafından bireyin yaşamının biricikliği ve onun bireysel özgürlüklerine ve mutluluğuna engel olmama çabasıyla yasal düzenlemeler hazırlanırken. Diğer tarafta ise bireyin bilgi edinme, bilgiye erişimini ve kendini ifade etme özgürlüğüne ket vurulmaması gibi özgürlükler incelendiğinde. Her iki bakış açısının değerlendirmelerinde, biri diğerinden daha az önemli değildir. Her iki perspektifte de dengenin sağlanması ve hakkaniyetli çözümlerinin oluşması günümüz teknolojisinin vaat ettiği dünya için gereklidir. Yasal düzenlemelerin oluşturulması sürecinde verilen haklar başka bir kesimin hakkında eksilmeye neden olmamalıdır. Bu anlamda oluşumları doğru analiz ederek en doğru düzenlemelerin oluşturulmasına çabalanırken, multi-disipliner çalışmalardan faydalanarak ilerlenmelidir.

KAYNAKÇA

- Akerlof, G. A. (1970). The Market for “Lemons” Quality Uncertainty and the Market Mechanism, JSTOR Collection, s. 488-500.
- Avşar, B. Z., Öngören, G. (2010). *Bilişim Hukuku*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.
- Elmalıca, H (2016). Bilişim Çağının Ortaya Çıkardığı Temel Bir İnsan Hakkı Olarak Unutulma Hakkı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:65, Sayı:4 s. 1603-1636.
- Sağiroğlu, Ş., Bülbül, H. İ., Kılıç, A., Küçükali, (2020). *Digital Okur Yazarlık Araçlar, Metodolojiler, Uygulamalar Ve Öneriler*. İstanbul: Nobel Kitap.
- Güneysu, G. (Ed) (2019). *Bilişim hukuku*, Eskişehir: AÖF.
- Hirschman, A. (1977). *Tutkular ve çıkarlar*, İstanbul: Metis yayınevi.
- Işık, M.(ed). *Digital yayıncılık*, Eskişehir: AÖF.
- Korkmaz, A., (2014). İnsan hakları bağlamında özel hayatın gizliliği ve korunması, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Cilt: 2014, Sayı: 3, s. 99-103.
- Özenç Uçak, N. (2010). Bilgi: Çok yüzlü bir kavram, Türk Kütüphaneciliği Cilt:24, sayı: 4 s. 705-722.
- Ryan, J. (2010). *İnternetin geçmişi ve dijital gelecek*, TÜBİTAK.

Schwab, K. (2016). *Dördüncü sanayi devrimi*, İstanbul: Optimist Kitap.

Skinner, Q., Strarh, B. (2007). *Devletler ve yurttaşlar*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Snowdon, B., Vane, H. (2012). *Modern makroekonomi*, Ankara: Efil Yayınevi.

Türk, M. S. (2014), Medyanın gerçeklik inşası ve gerçeklik algısı, *Düşünce Dünyasında Türkiz Siyaset ve Kültür Dergisi* Yıl:5 / Sayı: 28 s. 5-9.

Türk, M. Sezai, (2017). Yeni medya ve demokrasi, *Ict Media*.

<https://news.gallup.com/poll/319037/vulnerable-lack-internet-lifeline.aspx>

https://www.ariadnanorberg.com/static/media/aen11_criticalessay.de094d96.pdf